Broedgevallen van de Havik *Accipiter gentilis* in de duinen bij Castricum in 2000-19

Jos A. Vroege

Op 3 mei 2002 zag ik in het noordwesten van het infiltratiegebied in de duinen bij Castricum twee Haviken *Accipiter gentilis* die met de poten in elkaar naar beneden buitelden. Het deed mij denken aan televisiebeelden uit Zuidoost-Azië van 'baltsende' Witbuikzeearenden *Haliaeetus leucogaster*.[3] In dit geval was echter geen sprake van balts maar van een vechtpartij. Achter de rietkraag ten zuidwesten van het secundair pompstation verdwenen de Haviken uit zicht. Een van beide vogels zag ik daarna opvliegen en naar het noorden vliegen. De andere vogel heb ik niet meer gezien. Toen ik doorfietste naar het noorden zag ik echter weer twee Haviken in de lucht – dezelfde exemplaren? Een van hen vloog naar het noorden, de ander naar het oosten. Dit laatste exemplaar was waarschijnlijk een onvolwassen vogel.

In gebied Castricum was dat jaar voor het eerst sprake van drie succesvolle broedgevallen van de Havik: een in het noorden, een in het zuidwesten en een in het zuidoosten. In het Commissarisveld – onderdeel van gebied Bakkum-Egmond, maar vanaf 2002 onderzocht door roofvogelaars uit gebied Castricum – was sprake van een vierde succesvol broedgeval. De locatie waar de Haviken met de poten in elkaar naar beneden buitelden, ligt op ongeveer gelijke afstand van het nest in het Commissarisveld, het nest in het noordelijk territorium en het nest in het zuidwestelijk territorium. Bij de broedvogels in deze territoria waren, voor zover bekend, geen onvolwassen vogels. Wat ik op 3 mei had waargenomen, was waarschijnlijk een gevecht tussen een van de territoriumhouders en een jonge vogel op zoek naar een eigen plek.

In de afgelopen 20 jaar waren in gebied Castricum en het Commissarisveld vijf havikterritoria: 1. Commissarisveld-Noord, 2. Commissarisveld-Zuid/Glopstukken[4], 3. Noord/Midden, 4. Zuidwest, en 5. Zuidoost Castricum (zie bijlage). In het noorden/midden van gebied Castricum is door de Havik in deze periode ieder jaar gebroed. In Commissarisveld-Zuid/Glopstukken, het zuidoosten en het zuidwesten van gebied Castricum en Commissarisveld-Noord werden respectievelijk 16, 15,

3 Volgens Simmons & Mendelsohn (1993) is het maar de vraag of hier sprake is van balts en niet van agressie.

4 Commissarisveld-Zuid en Glopstukken worden in de bijlage apart onderscheiden omdat zij behoren tot verschillende deelgebieden van het Noord-Kennemerlands Duin: Bakkum-Egmond en Castricum (Levering 2018).

10 en 2 broedpogingen gedaan. In totaal waren in dit gebied 63 broedgevallen: 53 succesvol en 10 niet succesvol. [5]

Van de 10 niet-succesvolle broedgevallen waren er vier te vinden in het zuidoosten van gebied Castricum. In twee van die gevallen (2000, 2011) werd door spelende kinderen in de nabijheid van het nest een hut gebouwd (Vroege 2012). In twee andere gevallen (2015, 2019) mislukte de broedpoging om onduidelijke redenen - predatie door een Boommarter *Martes martes*, ruzie met een Nijlgans *Alopochen aegyptiaca*? In Commissarisveld-Noord waren beide broedgevallen niet succesvol. Dat in die jaren (2007, 2010) van broedsucces geen sprake was, heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat zich op korte afstand (690 en 760 meter) een tweede haviknest bevond: in Commissarisveld-Zuid (Vroege 2017a)[6].

Foto 1. Vrouwtje Havik, op het schiereiland in het Hoefijzermeer, duinen bij Castricum, 17 november 2018 (Foto: Jos Vroege). *Female Goshawk in the dunes near Castricum, 17 November 2018.*

5 Deze aantallen komen overeen met die in de verslagen van de Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin. Het aantal niet-succesvolle broedgevallen van de Havik wordt daarin mogelijk onderschat. Zo was op het nest in de Glopstukken waarop in 2015 met succes werd gebroed in 2016 vermoedelijk sprake van een broedpoging die in een vroegtijdig stadium mislukte en in Commissarisveld-Zuid vervolgens van een succesvol vervolglegsel (Vroege 2017a). In het zuidwestelijk territorium was in 2018 wellicht sprake van een mislukt broedgeval: in juni 2019 werd vlakbij de plek waar in 2003-05 met succes werd gebroed een niet-bezet (havik)nest ontdekt.

6 De nestafstand bij Haviken laat een ruime variatie zien, vermoedelijk terug te voeren op lokale verschillen in prooiaanbod (Bijlsma 1993). “Zodra paren dichter dan 650 meter van elkaar nestelen, is de kans op mislukking groot”. In de duinen bij Castricum ligt die grens, zo blijkt uit de gegevens in dit artikel, op 800 meter.

De belangrijkste verandering in de afgelopen 20 jaar was dat vanaf 2009 de Havik broedde in het midden en niet langer in het noorden van gebied Castricum. De eerste drie jaar werd gebruik gemaakt van een nest dat werd gebouwd in 2004, vermoedelijk door de Havik uit het zuidoostelijk territorium (Vroege 2012). Dat gebeurde - waarschijnlijk niet toevallig - in het jaar dat de Havik in het noorden van gebied Castricum ontbrak.

Voor 'verhuizing' van de Havik naar het midden van gebied Castricum was in 2009 alle ruimte: het zuidwestelijk territorium was vanaf 2008 niet bezet. Vestiging van een nieuw havikpaar in het zuidwesten werd hierdoor lastig (Vroege 2017b).[7] In 2017 werd dit - acht jaar na dato - voor het eerst geprobeerd (nestafstand: 760 meter). Zowel in het midden als in het zuidwesten van gebied Castricum was dat jaar sprake van een mislukte broedpoging. In 2019 vestigde zich opnieuw een havikpaar in het zuidwestelijk territorium (nestafstand: 550 meter). Het vrouwtje van dit paar was in haar derde kalenderjaar – de in november 2018 in dit territorium waargenomen vogel (Foto 1)? Het havikpaar in het zuidwestelijke territorium was succesvol (Foto 2). Bij het havikpaar in het midden van gebied Castricum mislukte de broedpoging. Betekent dit dat de Havik nu is verdreven uit het midden van gebied Castricum?[8] En zal in 2020 weer sprake zijn van een haviknest in het noorden van dit gebied?

Foto 2. Haviknest in het zuidwesten van gebied Castricum, 23 juni 2019 (Foto: Jos Vroege). *Goshawk nest near Castricum, 23 June 2019.*

7 Of daadwerkelijk sprake was van 'verhuizing' is de vraag: overname van het territorium in het noorden/midden van gebied Castricum door een ander havikpaar is niet uitgesloten. Succesvol broeden in het midden én zuidwesten blijkt overigens wel mogelijk: zie 2004. De nestafstand was toen 850 meter – de kortste afstand tussen twee succesvolle haviknesten in gebied Castricum.

8 Op 4 augustus 2019 werd in Infiltratiegebied Castricum een dood havikvrouwtje gevonden. Zij zat vast in de maas van een hek, in de wintermaanden geplaatst in verband met de uitbreiding van de begrazing. De vogel was op 11 juni 2005 in Zandvoort als nestjong geringd door Fred Koning. Dit zou het vrouwtje kunnen zijn geweest dat in 2009-19 broedde in het midden van gebied Castricum.

Nadat in Commissarisveld-Zuid in de winter van 2002/03 een deel van het bos was gekapt, keerde de Havik niet terug op het nest waar de jaren daarvoor met succes was gebroed (Vroege 2017a). In 2004 werd een nieuw nest gebouwd. Die broedpoging mislukte: op 3 april werd onder het nest een dood havikmannetje aangetroffen. De vogel werd op verzoek van PWN, de beheerder van het Noordhollands Duinreservaat, door het CIDC in Lelystad onderzocht (Vroege 2017a). De Havik verkeerde in een "goede conditie" (Zoun 2004). Vanwege het ontbreken van voedselresten in krop en maag kon niet worden vastgesteld of sprake was van vergiftiging. Vanwege het ontbreken van in- of uitwendige letsels is van afschot zeker geen sprake geweest. Een vechtpartij met een rivaal, zoals op 3 mei 2002 in het noordwesten van Infiltratiegebied Castricum, kan als doodsoorzaak echter niet worden uitgesloten.

Dank
Met dank aan Rob Bijlsma, Henk Levering en Rienk Slings voor commentaar op een eerdere versie van dit artikel, aan Dick Dekker voor informatie over de broedgevallen van de Havik in het Commissarisveld in 2000-01, en aan Ben en Maurice Prins voor informatie over het op 4 augustus 2019 gevonden dode havikvrouwtje.

Summary

Vroege J.A 2019. Breeding of the Goshawk Accipiter gentilis in the dunes near Castricum in 2000-19. De Takkeling 27: 256-261.
In 2000-19, 53 of 63 breeding cases of the Goshawk Accipiter gentilis in the dunes near Castricum and Commissarisveld were successful. Causes of failure were disturbance by playing children (2x), probably territorial conflicts with another Goshawk couple (nest distances 550-760 meter, 5x) and mortality of a territorial male (possibly lethal conflict between male and a young intruder, as observed in this area on 3 May 2002).

Literatuur

Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co, Haarlem.
Levering H. 2018. Verslag roofvogelinventarisatie 2018. Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin, Castricum.
Simmons R.E. & Mendelsohn J.M. 1993. A critical review of cartwheeling flights of raptors. Ostrich 64: 13-24.
Vroege J.A. 2012. Predatie van roofvogels door andere roofvogels in het Noord-Kennemerlands Duin. De Takkeling 20(2): 145-154.
Vroege J.A. 2017a. Roofvogels en Boommarters Martes martes in de duinen bij Castricum in 2016. De Takkeling 25(3): 263-270.
Vroege J.A. 2017b. Roofvogels in de duinen bij Castricum in 2000-15. De Takkeling 25: 176-187.
Zoun P.E.F. 2004. Rapport van onderzoek (8 april 2004; S. Aardenburg; 04007123). CIDC, Lelystad.

Adres: Laanacker 15, 1902 AK Castricum, j.vroege@casema.nl

Bijlage 1. Succesvolle (+) en mislukte (-) broedgevallen van de Havik in de periode 2000-19 in het noorden en zuiden van het Commissarisveld (C-Noord en C-Zuid), Glopstukken (GS) en het noorden, midden, zuidwesten en zuidoosten van gebied Castricum. De afzonderlijke nesten zijn per locatie genummerd. Een vraagteken duidt op een mogelijk 'extra' mislukt broedgeval. *History of 7 Goshawk breeding localities in the dunes near Castricum, showing nest number (separately for each locality) and nest success (+ = successful, - = failed, ? = probably failed) for 2000-19.*

Jaar	C-noord	C-zuid	GS	Noord	Midden	Zuidwest	Zuidoost
2000		1 +		1 +		1 +	1 -
2001		1 +		1 +		1 +	
2002		1 +		1 +		1 +	2 +
2003				1 +		2 +	3 +
2004		2 -			1 +	2 +	
2005				1 +		2 +	4 +
2006		2 +		1 +		3 +	
2007	1 -	3 +		1 +		1 -	5 +
2008		3 +		1 +			
2009		4 +			1 +		
2010	2 -	5 +			1 +		6 +
2011		2 +			1 +		6 -
2012		6 +			2 +		7 +
2013					2 +		7 +
2014					2 +		8 +
2015			1 +		2 +		8 -
2016		7 +	?		2 +		9 +
2017			2 +		2 -	4 -	9 +
2018		7+			2 +	?	10 +
2019		7+			2 -	5 +	9 -

Impressie van volwassen Havik in zijn broedgebied (Schilderij: Jan Brinkgreve). Adult Goshawk in its breeding habitat.